

Identiteter i landskapet

– Relationen mellan människor och platser

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, Alnarp

Johanna Axelsson

2010

Författare:

Johanna Axelsson

Titel:

**Identiteter i landskapet
– Relationen mellan människor och platser**

Program/utbildning

Landskapsarkitekturprogrammet

Huvudområde

Landskapsarkitektur

Handledare

Jenny Nord

Examinator

Märit Jansson

Kurskod:

EX0378

Kurstitel:

Att skriva om landskap

Omfattning:

15hp

Nivå och fördjupning:

C

Utgivningsort:

Alnarp

Månad, år:

April, 2010

Serie:

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten

Fotot på framsidan föreställer en staty i Kambodja. (Foto: Johanna Axelsson, februari 2007.)

Sammandrag

Vad är det som får oss att identifiera oss med platser? Varför känner vi starkare inför vissa miljöer? Går det att förändra identitet och hur kan man gå tillväga? Vad är det egentligen som är identitetsskapande på en plats, vilka element är det säkrast att hålla hårt i när förändringarnas vind blåser?

Jag kommer i den här uppsatsen att diskutera ämnet identitet på olika sätt och ur olika synvinklar. Viktiga frågeställningar jag har haft har varit hur man kan analysera en plats och vad identitet har för betydelse och om det går att förändra.

Den första delen av uppsatsen syftar till att ge en introduktion i begreppet identitet. Jag ger en kortare förklaring över vad identitet är och hur platser förhåller sig till identitet. Mina slutsatser av identitet är att det är starkt kopplat till medverkan av människor. Vilket leder mig in på analysmetoder som innefattar medverkan och delaktighet av civila samhällsgrupper. Insikten i vikten av medverkan och engagemang gjorde mig nyfiken att se hur verkligheten ser ut idag, vilket jag undersökt genom planprocessen, hur den går till och hur mycket brukarna har att säga till om.

Den stundande ratificeringen av landskapskonventionen fick mig att studera den närmre för att se vad för inverkan den skulle kunna ha i planprocessen. Och därmed civila samhällsgruppers möjlighet att engagera sig i sin närmiljö genom samråden i planprocessen och på det sättet stärka identiteter i områden och på platser. Vidare i uppsatsen beskriver jag projekt där brukarna deltagit själva i processen med identitet i fokus. Avslutningsvis finns en sammanfattning och diskussion över uppsatsens olika delar.

Sökord: Identitetsskapande, analysmetoder, identitet, brukarmedverkan, samråd, landskapskonventionen, planprocessen.

Abstract

What can make us identify ourselves with places? Why do we feel stronger for certain environments? Is it possible to change the identity and how can we do it? What exactly is building identity on a site, what elements it is safest to hang on to when the wind of change is blowing?

In this paper, I'm going to discuss the subject identity in different ways and from different angles. Important questions I have had, has been how to analyze a site and what is the importance of identity and the possibility of changing it?

The first part of the paper aims to provide an introduction to the concept of identity. I'm giving a short explanation of what identity is and how places relate to identity. My conclusions of identity are that it's strongly linked to human intervention. This brings me to the methods of analysis, which includes the involvement and participation of civil society groups. Realizing the importance of participation and commitment made me curious to see the realities of today, which I studied while in the planning process, how they are functioning and how much citizens have to say about it.

The forthcoming ratification of the European Landscape Convention made me study it closer in order to see what impact it might have on the planning process. And therefore the possibility of related civil society groups to engage with their local communities and thus strengthen the identities of the areas and locations. Furthermore, in this paper, I'm describing projects where users have had to be involved and where the identity have been in focus. Finally, I'm making a summary and discussing the reports various sections.

Keywords: Creation of identity, analysis, identity, user participation, consultation, European landscape convention, the planning process.

Förord

Identitet kommer i den uppsatsen att avhandlas på olika sätt, exempel på identitet som begrepp, hur identitet kan analyseras, hur identitetsarbete genom den civila befolkningen sker, identitet ur Landskapskonventionens synvinkel och exempel på projekt där identitet har varit fokus.

För **stödet att finna en** bredd på identitet ur olika synvinklar, vill jag tacka min handledare Jenny Nord men även för hennes uppmuntran, engagemang och inspiration. Jag vill även rikta ett tack till Räddningstjänsten Syd för vänligt och hjälpsamt bemötande. Till sist vill jag tacka min trogna vän Danielle Deasismont för hennes pålitlighet och vänskap.

Malmö, mars 2010

Johanna Axelsson

Innehållsförteckning

Sammandrag

Abstract

Förord

INLEDNING.....	7
BAKGRUND	7
MÅL OCH SYFTE	8
DISPOSITION.....	8
METOD	8
- Avgränsning.....	9
DEL - 1 VAD KAN IDENTITET INNEBÄRA OCH UTGÖRAS AV?	10
VAD ÄR PLATSIDENTITET?	11
IDENTITETSSKAPANDE FAKTORER	11
IDENTITETSSKAPANDE I PLANERING OCH GESTALTNING.....	12
<i>Sammanfattning av vad identitetsskapande faktorer kan utgöras av.....</i>	<i>13</i>
EXEMPEL PÅ ANALYSETMETODER SOM BELYSER IDENTITET.....	13
<i>Stedsanalys</i>	<i>13</i>
<i>Kevin Lynchs analysmetod</i>	<i>17</i>
DISKUSSION	19
DEL 2 - PLANPROCESSEN OCH LANDSKAPSKONVENTIONEN	21
PLANPROCESSEN OCH DESS FÖRFARANDE.....	22
<i>Programskedet.....</i>	<i>22</i>
<i>Samrådskedet.....</i>	<i>22</i>
<i>Samrådsredogörelse</i>	<i>23</i>
<i>Utställningsskedet</i>	<i>23</i>
LANDSKAPSKONVENTIONENS TANKAR KRING DELAKTIGHET OCH ÖKAD MEDVETENHET.....	25
<i>Vad är Landskapskonventionen?.....</i>	<i>25</i>
<i>Landskapskonventionens om delaktighet och ökad medvetenhet</i>	<i>25</i>
<i>Vad vill de förändra?.....</i>	<i>26</i>
DISKUSSION	27
DEL 3 - EXEMPEL PÅ PROJEKT DÄR MAN ARBETAT MED IDENTITETSPROBLEMATIK	29
INTEGRERAD RÄDDNINGSTJÄNST.....	30
<i>Missförstånd och brister.....</i>	<i>30</i>
<i>Bakgrund.....</i>	<i>31</i>
<i>Resultat</i>	<i>31</i>
HEJ STADSDEL.....	33
<i>Syftet och metoden</i>	<i>33</i>
<i>Utförandet.....</i>	<i>33</i>
<i>Vad hände efteråt?</i>	<i>35</i>
DISKUSSION	36
DEL 4 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION.....	37
REFERENSLISTA.....	40
<i>Otryckta källor.....</i>	<i>40</i>
<i>Elektroniska källor/Internet</i>	<i>40</i>
<i>Tryckta källor</i>	<i>41</i>
<i>Figurförteckning</i>	<i>42</i>

Inledning

Bakgrund

Det började med att jag läste i Arkitekten nr 9, 2009 om att White-arkitekter hade anställt en antroposof för att förstå hur människor relaterar till platserns identitet och därigenom få sina förslag bättre förankrade i platsen (Gunne, 2009, sid. 14). Jag började då fundera över hur analyser av identitet kan gå till. Jag har länge varit intresserad av vad det är som gör att vissa platser blir populära och omtyckta medan andra inte blir det. Följande utdrag ur Filip Hammar och Fredrik Wikingssons bok *Tårtgeneralen* visar tydligt vad identitet på en plats kan betyda.

"Det här är ett tungt samhällsprogram där vi vädrar landets rättsröta, men nu ska vi ha roligt! Guillou tog ett litet andetag så att det väste i mikrofonen och började sedan tala. "Vi ska ha en... hrrm ... intressant tävling om vilken stad i Sverige som är den tråkigaste staden. Vi börjar ikväll med Köping"

"Det är fredagskväll i Köping i västra Västmanland, och det är inte så roligt. Men vi kanske ska börja från början. Köping är en industristad, den har ca 27 000 invånare och är ofta lite svår att få syn på. Röken från Supras fabrik ger staden en lätt beslöjad prägel." Mardrömslika bilder satte tonen för resten av reportaget, där Köping försvann i giftgul dimma. Några vykort trängde igenom som samtliga var utvalda i syfte att lustmörda staden: det folktomma och regniga Hökartorget, grå fabriksbyggnader, molinskt tomma dansgolv och, som en pikant detalj, neonskylten utanför Hantverkaren där hälften av bokstäverna i "Restaurang" har slocknat så att bara "uran" lyste. Mellan dessa bilder hade korta intervjuer kilats in med folk på stan som svarade på frågan *Vad är roligast med Köping?* Svaren blev i den här kontexten aningslöst komiska. Ett äldre par svarade: "Det är kul på servicehuset" (Hammar & Wikingsson, 2009, sid. 16-17).

Många områden i Sverige och världen står inför restaureringar och renoveringar. Områden som folk hyser starka känslor för, både negativa och positiva? Hur förhåller man sig till det gamla när man skapar något nytt?

Boverket (2004) skriver att ingen vill bli främling i sin egen miljö, så viljan att lära sig om sin närmiljö ökar. Kulturarvet utvecklas inte enbart av de som arbetar med den, utan av alla människor. Upptäckandet av stadsdelar, tätorter, städer och deras ursprung görs av brukarna. Att förstå det förgångna gör nutiden mer begriplig men inte alltid självklar, därför ökar bejakandet av det annorlunda (Boverket, 2004, sid. 15).

Identitet har stor betydelse för människors välbefinnande och platserns betydelse. Vad är det som skapar en plats identitet och att människor vill identifiera sig med den? Vad händer om identiteten saknas? Kan man förändra en identitet på en plats och attityderna till platsen? Och hur kan man analysera och arbeta med platser tillsammans med brukarna?

Mål och syfte

Målet är att diskutera identitetsproblematik och hur analysmetoder kan användas i arbetet med identitet? Syftet är att skapa en förståelse för vad som kan vara identitetsskapande element på en plats, att diskutera om det går att förändra en plats identitet och vilka metoder som kan användas för detta. Viktiga frågeställningar som jag haft i mitt arbete har varit hur analyserar man en plats? Vad har identitet för betydelse och går den att förändra?

Disposition

Uppsatsen är uppdelad i fyra olika kapitel, "Vad kan identitet innebära och utgöras av?", "Planprocessen och landskapskonventionen" och "Exempel på projekt som arbetat med identitetsproblematik". I det första avsnittet avser jag behandla ämnet identitet som begrepp, vad det kan vara och hur det relaterar till olika platser. Under avsnittet redogör jag även för exempel på analysmetoder som avser analysera identitet. I del två beskriver jag hur planprocessen går till och vad samrådet har för inverkan på den. I samma kapitel beskrivs landskapskonventionens tankar kring deltagande i närmiljön och jämförs med planeringsprocessen. I den tredje delen beskriver jag hur olika projekt i Malmö har arbetat med identitet och människor som utgångspunkt. Den fjärde och sista delen utgörs av en sammanfattning och diskussion av de tre tidigare delarna.

Metod

Min första del av uppsatsen baseras på skriven litteratur om identitetsbegreppet. Jag har gjort en jämförande litteraturstudie av relevanta verk som berör identitet och jag har då ämnet är stort avgränsat mig till några stycken författare inom ämnet. Författarna och deras verk utgörs bland annat av följande; Lynch, Kevin (1960) *Image of the city*, Lynch, Kevin (1984) *Good city form*, Relph, Edvard (1976) *Place and placelessness* och Tuan, Yi-Fu (1974) *Topophilia*.

För att vidare närma mig identitetsbegreppet har jag studerat metoder som tagits fram som verktyg för att arbeta med det. Kevin Lynch metod från 1960 har varit en av metoderna jag tittat närmre på.

Uppsatsen är även baserad på olika rapporter. En del är uppsökta genom databaser, mestadels Web of Knowledge och Scopus och då använt mig av kombinerade sökningar med främst orden 'analysis' och 'identity'. Jag har även studerat andra rapporter så som Riksantikvarieämbetets rapport över Landskapskonventionen som jag jämför med dagens planprocess som är beskriven av Boverket.

Uppsatsen grundar sig på ett kvalitativt tillvägagångssätt. Den kvalitativa forskningen innebär att inhämta material med hjälp av intervjuer och tolkande analyser av litteratur medan den kvantitativa metoden som jag valde att inte arbeta efter, innebär att studera mätbara och statistiska bearbetnings- och analysmetoder (Patel &

Davidsson, 2003, sid. 14). Jag tycker att den kvalitativa metoden varit lämplig för min uppsats. Det hade varit intressant att göra egna fallstudier på exempelvis ett område som genomgått en förändring för att stärka identiteten på platsen. Det hade likaså varit intressant att göra enkätundersökningar, men med arbetets omfång var det ej aktuellt.

För att få ett bredare svar på min frågeställning om identitet går att förändra har jag studerat två olika projekt som genomförts med syfte att förstärka och förändra identitet på två platser i Malmö. Därigenom har jag kunnat jämföra teori och praktik.

- Avgränsning

Jag är medveten om att identitet är ett väldigt stort ämne som det skrivits mycket om. Jag berör en liten del utav begreppet identitet och det som har skrivits om det, för att få en grund till de andra delarna och för att kunna diskutera ämnet. Då identitetsskapande handlar om att skaffa sig kunskaper om platser och människor avgränsar jag mig genom att endast behandla brukarnas åsikter som en del av identitetsskapandet. Jag är dock medveten om att andra gränsöverskridna samarbeten med andra professioner skulle kunna ha positiva effekter på identitetsskapandet, något som hade varit intressant att arbeta vidare med.

1.

Är ett rött golv identitetsskapande?

Figur 1: City Lounge, St. Gallen, Schweiz

FOTO: Johanna Axelsson

DEL - 1 Vad kan identitet innebära och utgöras av?

Den här delen av uppsatsen ger en introduktion till begreppet identitet, vad som kan vara identitetsskapande element och analysen som verktyg. Några exempel på analyser som belyser identitetsproblematik presenteras också.

Vad är platsidentitet?

Ordet identitet kommer från latinets idem som betyder 'alltid densamme' (Nationalencyklopedin, 2010). Identitet är vad som är centralt, viktigt och typiskt för någon eller någonting (Hague & Jenkins, 2005, sid. 5). Enligt Edward Relph handlar platsidentitet lika mycket om händelserna och agerandet på platsen som byggnadernas förekomst. Relph menar att identitet kan hittas i både individer eller objekt och i den kultur de kommer ifrån. Han menar vidare att den personliga upplevelsen är svår att jämföra med den allmänna bilden som kan finnas av en plats. Men att den individuella upplevelsen kan stämma överens med den allmänna på grund av att vi har blivit formade i olika grupper (beroende på vem du är) och ser därför olika saker och uppskattar arkitektur på olika sätt (Relph, 1964, sid. 44-45). Hague & Jenkins anser liksom Relph att vår kapacitet att identifiera en plats är skapat av vad andra berättar om platsen. Samtidigt spelar även våra egna normer och värderingar in så som klasstillhörighet, ålder, kön, nationalitet, yrke. Känslor kring en plats är personliga men skapas inte enbart av en persons upplevelser. De framkommer även ur en process av mottagande, selektivt återskapande och tillbakablickar av en slags skildring som konstruerar identiteten och formar en del av ett stadsrum till en plats (Hague & Jenkins, 2005, sid. 5). Tuan menar att när relationen till en plats blir starkare på grund av att minnena till platsen ökar och därmed betydelsen, det försvårar förmågan att kunna beskriva känslorna inför den (Tuan, 1974, sid. 93).

Relph delar upp den relation man har till en plats i 'insideness' och 'outsideness'. 'Insideness' betyder att någon starkt identifierar sig med en plats. Medan 'outsideness' beskriver en besökare som betraktar platsen utifrån. Att vara på insidan innebär att uppleva och upptäcka platsen, vara omgiven av den och en del utav den. Han menar att det är därför stor skillnad på om någon har relationen 'insideness' eller 'outsideness' till en plats. Därför varierar identitet beroende på personen, gruppen eller den allmänna bilden av platsen (Relph 1967, sid. 56). Det sägs även att människor kan se platser som en del av dem själva genom att de identifierar sig med platser de gillar, som en resurs att använda för att klargöra sina mål eller känslor (White, et al, 2008). Identitet ter sig olika inför olika människor beroende på vem man är, vilket kan skapa en konflikt mellan personer som är väldigt olika (Hague & Jenkins, 2005, sid. 6-7). Det är alltså inte latitud och longitud som skapar och anger en plats, utan snarare tolkningar och berättelser som skapar identitet som i sin tur formar ett stadsrum till en plats (Hague & Jenkins, 2005, sid. 5).

Identitetsskapande faktorer

Relph talar om att platsens betydelse kan ha sitt ursprung i den fysiska miljön, element på platsen och aktiviteterna. Kombinationen av händelser och platsens betydelse för de som vistas på den skapar mängder av små fragment till den fysiska miljöns identitet och betydelse. Besökare, användare, aktiviteter och betydelse är stommen till en plats identitet, anser Relph. De små fragmenten bidrar till platsens särskilda karaktär (Relph, 1967, sid. 47-48). Det finns även tankar om att det är så enkelt som att platsens

särprägel värderas och jämförs med liknande platser och dess kvaliteter(White, et al, 2008), vilket även Relph (1967, sid. 45) hävdar. Kevin Lynch håller med de andra genom resonemanget att identitet är i vilken utsträckning en person kan känna igen eller minnas en plats som är skild från andra platser. Kanske genom att platsen är livlig, unik, eller åtminstone har viss karaktär (Lynch, 1984, sid. 131).

Identitet omfattar medvetenhet och agerande efter den kunskap som finns, det handlar också om relationen mellan individer och grupper. För att människorna ska kunna identifiera sig med platsen måste den kännas bekväm och naturlig att vistas på, det leder till att grupper som delar en viss syn på identitet uppskattar liknande platser. Identitet förhåller sig passivt vad det gäller idéer, föreställningar, handlingar och reaktioner. Det är istället något som är format genom samtal mellan människor och det är därigenom identitet kan förändras. Det pekar på att identitet är mångfacetterad snarare än enfacetterad, formad av invånarna och deras intressen (Hague & Jenkins, 2005, sid. 7).

Sammanfattningsvis är tolkningen av begreppet identitet baserat på känslor, trovärdighet och individualitet som endast uppnås genom tolkning av kommunikation och handling i ett sammanhang. Platser är platser och inte bara utrymmen av den anledningen att de har identitet. Platsers identitet är format av mängder med känslor, syften, upplevelser, minnen och agerande där personliga åsikter är filtrerade genom normer och värderingar. Platsens identitet relaterar till människor, andra platser och andra identiteter på platsen (Hague & Jenkins, 2005, sid. 7-8; Relph, 1976, sid. 42-43). Om man tittar på de individuella känslorna kring identitet förstärks dessa av att kopplingen är stark, både vad det gäller att besökarna tycker om utformningen men även minnen och andra samband(Tuan, 1974, sid.95; White, et al, 2008, sid. 652). Därför påverkas platsens identitet av många relationer som tävlar mot varandra. Det finns därför en betydelse i att fråga vems platsidentitet är det här? Samt hur den har blivit konstruerad och accepterad. Äktheten och huvuddragen är oftast det som utgör platsidentitetens hjärta (Hague & Jenkins, 2005, sid. 8). Identitet är sammanfattningsvis inget konstant eller absolut, det är varierande och föränderligt. En plats identitet kan ta många uttryck men det är alltid grunden för vår upplevelse av en specifik plats i jämfört med en annan (Relph, 1967, sid. 62).

Identitetsskapande i planering och gestaltning

Hur fungerar identitetsskapande tillsammans med gestaltning och planering? Det handlar om platsskapande genom gestaltning, förändring eller skapande av identitet genom att arbeta med aktiviteter, känslor, syften och material i kombination för att på så sätt finna en identitet. När vi tycker om en plats har det oftast med att göra hur människor på platsen interagerar, både med platsen men även med varandra. De karaktärer och möbleringen av platsen har stor betydelse för hur vi uppfattar den. Besökarna jämför platsen med liknande platser för att identifiera om där finns något unikt. Några egenskaper som identifierar bra platser ur identitetssynpunkt (har en unik identitet i förhållande till andra platser) är följande; tillgänglighet, tydlighet, livlighet, variation och bekvämlighet (Shamsuddin & Ujang, 2008, sid. 401). Men även om planerare är de som kanske mest arbetar med dessa frågor kan de inte styra över vad en

plats ska få för identitet. Planerare har dessutom ofta synpunkter i bagaget från exempelvis politiker med ekonomiska aspekter samtidigt som de bör ta hänsyn till medborgarnas olika syn på platsen och användningen utav den. Därför hänger platsidentitet ihop med engagemang och planering i en komplicerad relation. Att fånga invånarnas känslor inför platser är svårt, men inte omöjligt. Det bästa sättet enligt boken *place identity, participation and planning* är att undersöka genom frågeformulär och/eller studera kulturella indikatorer så som målningar (graffiti), annonser eller annan media (Hague & Jenkins, 2005, sid. 9).

Sammanfattning av vad identitetsskapande faktorer kan utgöras av

- Speciella kvaliteter som särskiljer platsen från andra platser, exempelvis lokalisering, infrastruktur, kommunikation och arkitektur.
- Egenskaperna eller karaktären hos invånarna som särskiljer dem från andra invånare på andra platser exempelvis värderingar och hur befolkad platsen är.
- Den sociala kontakten och relationen mellan invånarna.
- Kulturen och/eller historien, den ses som en underliggande faktor som även den särskiljer invånarna från andra.

Exempel på analysmetoder som belyser identitet

För att kunna utveckla landskapets natur- och kulturvärden till hållbara miljöer krävs det väl förankrat kunskapsunderlag som lyfter fram relevanta värden och deras utvecklingspotential. Ordet analys betyder upplösning och i det här sammanhanget att systemera kunskapen för att förstå platsen. Analyser kan utföras för att en förändring ska göras, specifikt för ett projekt eller en konsekvensanalys som visar på vad förändringar kan innebära (Schibbye & Pålstam, 2001, sid. 4-5).

Det finns flera analysmetoder som berör ämnet identitet men då utgångspunkten och fokus i arbetet handlar om delaktighet är avgränsningen gjord efter det. De analysmetoder som kommer att beröras är 'Stedsanalyser' som är utvecklade av miljödepartementet i Norge (Norska riksantikvarieämbetet, 2010 [www]) och Kevin Lynch analysmetod från 1960 (Lynch, 1960). Nedan följer en beskrivning av dessa två analysformer, hur det kan användas samt hur de fungerar.

Stedsanalys

Analysformen kom till i Norge 1993 på grund av att de hade många städer som mist sin karaktär och identitet. Stedsanalysen kom till som en strategi för att arbeta med det här problemet, det finns ingen given mall utan man utgår ifrån sex olika metoder som kan väljs beroende på problemställning. De sex metoderna är; Natur- och landskapsanalys, Kulturmiljöanalys, Kommunatlas (SAVE), Estetisk byform, Kvalitativ stedsanalys och Realistisk byanalys (Norska riksantikvarieämbetet, 2010 [www]; Schibbye & Pålstam, 2001, sid. 11-22).

Natur- och landskapsanalys

Natur- och landskapsanalys fokuserar på att beskriva landskapet som natur, kultur och form i en helhet. Den syftar till att beskriva landskapets karaktärer genom dokumentation och beskrivningar. Analysen ses som nödvändig och är ofta ett komplement till andra analysmetoder. Metoden koncentrerar sig främst på det obbyggda och glesbyggda landskapet, det bebyggda landskapet beskrivs oftast inte i den här analysen. I grunden bygger analysen på Kevin Lynchs metod och den är främst använd inom landskapsarkitekturen. Det speciella med undersökningen är att den väger ihop det visuella och de bärande elementen tillsammans med hydrologi, klimat och naturtyp. Analysen inriktar sig främst på grönstruktur och landskapskaraktärer.

Landskapskaraktärerna innebär främst de visuella sidorna av landskapet som terrängformer, synlighet, områdestyper och speciella element. Medan analysen av grönstruktur handlar om nätverk mellan grönområden, privata trädgårdar och parker samt större natur- och kulturlandskapsområden. Tyngdpunkten ligger i att se de olika grönområdenas funktioner (Norska riksantikvarieämbetet, 2010 [www]; Schibbye & Pålstam, 2001, sid. 11-12).

Kulturmiljöanalys

Kulturmiljöanalys har till syfte att undersöka det i ortens form som vuxit fram på grund av den historiska utvecklingen och därmed finna underlag för utveckling och avgränsning av kulturminnen och kulturmiljöer av särskild värde. Den här analysen lägger vikt på kulturbevaring och historisk förståelse. Den syftar till att skapa ett underlag för bevarande men även hur ny bebyggelse ska kunna anpassas i befintliga miljöer. I bedömningen av kulturmiljö delas det på egenskaper och kriterier (Norska riksantikvarieämbetet, 2010 [www]; Schibbye & Pålstam, 2001, sid. 13). Egenskaperna delas in i följande:

- Kunskapsvärden så som händelser, byggnads-, social-, och personhistoria
- Upplevelsevärden så som identitetsvärde och estetiskt värde
- Bruksvärden så som ekonomiskt värde, brukspotential och pedagogisk potential

(Schibbye & Pålstam, 2001, sid. 13).

Kriterierna delas in i följande:

- Representativitet
- Sällsynthet – ålder
- Homogenitet eller variation
- Tidsbild och tidsdjup
- Autenticitet så som äkthet eller ursprung knutet till givna tidpunkter eller perioder

(Schibbye & Pålstam, 2001, sid. 13).

Om analysen ska ligga till grund för framtida planering är det viktigt att påvisa att kulturminnen och kulturmiljö kan bidra positivt till framtidens miljöer. Den här analysen gör det möjligt att analysera ur ett historiskt perspektiv. Kvaliteterna och insikterna kring kulturmiljön bör vila på, historisk utveckling, hur det kommer sig att platsen ser ut som den gör idag, samt viktiga stadier i utvecklingen, vilka de krafter var som formade platsen samt hur de används idag (Schibbye & Pålstam, 2001, sid. 13)

Kommunatlas/SAVE

Kommunatlas eller SAVE (Survey of Architectural Values in the Environment) har som mål att finna byggnader som är bevarandevärda på grund av deras arkitektur eller historia. Dess främsta syfte är att komma fram till vilka byggnader och miljöer som bör skyddas i de kommunala planerna samt hur ny bebyggelse kan integreras i gamla miljöer. Analysen genomförs sedan i tre faser; förundersökning, fältarbete och utarbetning av atlasen. Förundersökningarna bygger på insamling och bearbetning av kommunens historiska, topografiska och arkitektoniska relation. Den byggda strukturen delas in i tre grupper; dominerande spår, bygghemönster och utsnitt och delar med särskilt intressanta detaljer. Det är en styrgrupp från kommunen som utser de karaktäristiska och representativa bebyggelsestrukturerna. Kartläggning av den utvalda bebyggelsestrukturen görs i fältarbetet. Byggnaderna värderas sedan efter deras arkitektoniska, kulturhistoriska och miljömässiga värde. Vidare beskrivs sedan originaliteten, tillståndet på byggnaden samt det estetiska bevarandevärdet i en skala mellan 1-9 (Norska riksantikvarieämbetet, 2010 [www]; Schibbye & Pålstam, 2001, sid. 14; Skov- og Naturstyrelsen, 2010[www]).

Estetisk byutformning

Estetisk byutformning har till syfte att skapa en översikt av platsens visuella särdrag för planering av bebyggelse. Analysens grund är att det finns visuella principer för all formgivning. En stadsbild består av tre visuella rumsnivåer. Landskapet som platsen eller orten ligger i, bebyggelsen som staden eller orten består av samt staden eller ortens möblering. Nivåerna är sammansatta med olika element. Landskapet är format efter sin topografi bestående av kust, slätter, dalar och toppar. Bebyggelsen varierar med byggnadernas olika form, storlek, modulering, sammansättning och höjd. Nivåerna är i olika skalor men lyder under samma visuella lagar. Stadsrum bestående av gator, platser och byggnader kan liknas med landskapets olika element. Analysmetoden utförs i tre steg; registrering, karaktärisering samt utfärdande av riktlinjer. Registreringen innebär att identifiera platsens historia, lokalisering och problem. Platsens särdrag beskrivs under karaktäriseringen och de särdrag som bör prioriteras behandlas under riktlinjerna. Där förtydligas även huvudriktlinjer, generella principer och speciella riktlinjer (Norska riksantikvarieämbetet, 2010 [www]; Schibbye & Pålstam, 2001, sid.14-15; Thiis-Evensen, 1994, sid. 163-173).

Kvalitativ ortsanalys

Kvalitativ ortsanalys är en analysform som söker beskriva platsen som en helhet med rumstruktur och karaktär. Analysen är inriktad på landskapet men tar även med bebyggelsen. Metoden har en fenomenologisk utgångspunkt och går ut på att liv och plats utgör en enhet som kommer till uttryck i platsens identitet. Analysen beskriver omgivningen så som den framträder och hur den uppfattas, igenkänningsfaktorn och minnesbilder i en helhet. Analysen försöker beskriva de strukturer som utgör platsens identitet. Enligt analysen är det främst landskapet som måste förstås. Det är först när bebyggelsen svarar mot landskapet som en helhet uppnås och det skapas en identitet. Platsens själ – genius loci är det som den kvalitativa ortsanalysen vill förstå. Metoden söker alltså det som inte är mätbart. En plats har utgångspunkt i både landskapet och människans verk. Människan förhåller sig till en plats identitet på tre sätt; genom orienteringen i rummet, identifiering med stadskaraktären och genom att memorera de kännetecken som finns på platsen. Den kvalitativa ortsanalysen omfattar fyra olika rum

som presenteras nedan (Norska riksantikvarieämbetet, 2010 [www]; Schibbye & Pålstam, 2001, sid.15-16).

Orienteringsrummet söker att identifiera människorelaterade och naturgivna områden som definieras av olika typer av gränser som exempelvis barriärer, kanter, bryn, siluetter, landmärken, rumsförbindelser och riktningar (Schibbye & Pålstam, 2001, sid.15-16).

Identifikationsrummet visar vad för spår som utgör platsens karaktär. Den visar tydligt vilka formelement som dominerar platsen. Ljuset ses som det viktigaste elementet som påverkar rummets bredd, form, horisont och himmel. Identifikationsrummet utgör en kontur i det vertikala landskapet (Schibbye & Pålstam, 2001, sid.15-16).

Minnesrummet kännetecknar platsen genom en bestämning av de former som utgör platsens bas. Vilket innebär att de former platsen visar förstår vi som varianter på generella värden (Schibbye & Pålstam, 2001, sid.15-16).

Historierummet berättar hur tiden har påverkat platsen och dess syfte. Med kunskap om den historia platsen, kan en utveckling ske med större respekt och förståelse för det som varit (Schibbye & Pålstam, 2001, sid.15-16).

Tillsammans mynnar resultaten ut i platsens identitet. Kvalitativ ortsanalys syftar till att hitta och förstå platsens kvaliteter. Genom att få insikt i platsens struktur kan det skapa vägledning i framtidens planering. Hur nya bebyggelseområden ska lokaliseras, utformas och grupperas för att på bästa sätt samarbeta med platsen och dess egenskaper är vad analysen ska syfta till (Schibbye & Pålstam, 2001, sid. 15-16).

Realistisk byanalys

Realistisk byanalys arbetar för att beskriva och utveckla arkitektonisk form. Analysens syftar till att förklara platsens arkitektur i önskan om att förstå och inte skapa normativa värderingar. Skapa förståelse för processen och platsen, hur den är skapad och de resultat av många olika krafter som står i konflikt till varandra. Att den heter just realistisk grundar sig i att metoden försöker beskriva den faktiska miljön hur den mätbart framträder. I den här analysen finns det en del begrepp som är ordnade till varandra på ett hierarkiskt sätt; primära element, bebyggelsestruktur, tomtstruktur/ägostruktur, topologi, bebyggelsemönster, typologi, morfologi och ikonografiska spår (Norska riksantikvarieämbetet, 2010 [www]; Schibbye & Pålstam, 2001, sid. 17).

Sedan görs analysen i fyra hierarkiska steg.

1. Se till den historiska utvecklingen på platsen form samt hur orten har utvecklats.
2. Se på de strukturella elementen som överordnar sig de andra för att få fram ortens primära element.
3. Klargöra olika geometriska bebyggelseprinciper för att se på bebyggelsestrukturen.
4. Avgränsning av enhetliga områden.

(Schibbye & Pålstam, 2001, sid. 17).

Kevin Lynchs analysmetod

Kevin Lynch skrev 1960 en bok som heter *The image of the city*, boken baseras på fältstudier från tre amerikanska städer och hur invånarna upplever eller varseblir omgivningen, den fysiska miljön. Allting som upplevs gör det i förhållande till sin omgivning och inte som enskilda företeelser, menar Lynch. Varje invånare har en särskild association till en plats och de påverkas mycket av dagliga sinnesstämmningar vilket gör att våra bilder av staden inte är konsekventa utan snarare fragmenterade. Nästan alla sinnen påstås användas vid intryck av staden vilket sker bland annat för att vi är delaktiga i stadslivet tillsammans med andra. Varje invånare har sin mentala karta över staden där visuella kvaliteter skapar karaktärer och kan öka stadens läsbarhet. För att förstå detta är det viktigt att se på staden som dess invånare ser på den och inte bara utefter dess fysiska företeelse. Eftersom det finns så många individuella bilder av en stad poängterar Lynch vikten av att fånga den allmänna bilden som kan representera stora delar av invånarna (Lynch, 1960, sid.140-145).

Lynch anger vidare att staden kan analyseras från tre komponenter; identitet, struktur och betydelse. Dessa tre komponenter upplevs som en helhet men bör skiljas åt i analysen. Först när en plats kan identifieras som ett självständigt objekt som kan separeras från andra ting, menar Lynch att identiteten kan komma fram. Vidare måste objektet ha ett rumsligt förhållande till personen som upplever, det kallas struktur. Till sist bör objektet ha en känslomässig påverkan eller betydelse för den som observerar. Analysen studerar de fysiska kvaliteterna som kan innefatta identitet och struktur, men det handlar om hur det relaterar till den mentala bilden. Det analysen söker är det som väcker känslor på en plats men inte direkt är fysiskt mätbart. Det här kallar Lynch för 'imageability', 'legibility' (Lynch, 1960, sid.140-145).

För att få fram de allmänna bilderna av staden måste den mentala bilden testas med den verkliga, visuella bilden. Kevin Lynch hade hjälp av ett antal studenter som intervjuade invånarna i tre städer samt utförde fältinventeringar. De städer de utförde fältundersökningar i var Boston, Jersey City och Los Angeles. Studenterna gick till fots och observerade olika element, hur de syntes, deras samband med andra element och dignitet. Det var även de stadsinvånare som fick rita sina mentala kartor över staden. Intervjuerna och fältinventeringarna kom att resultera i följande: (Lynch, 1960, sid.140-145).

Paths - stråk: Stråk innebär bland annat gator, leder, vägar, stigar där människor rör sig och upptäcker sin omgivning. Det är stråken som uppfattas som mest dominerande i en stad och det är utefter dem som övriga delar är relaterade (Lynch, 1960, sid. 47).

Edges - gränser eller söm: Gränser är precis som stråk linjära element i staden men uppfattas som mer som referenser i sidled än i huvudriktningen. Det är ofta som namnet anger en gräns mellan något och är viktigt för att hålla samman olika områden (Lynch, 1960, sid. 47).

Districts - områden: Områden är något som mentalt går att kliva in i, det handlar ofta om relativt stora ytor med gemensam karaktär som skiljer sig från omgivningen. Är systemet av stråk otydliga kan områden underlätta för orienteringen (Lynch, 1960, sid. 47).

Nodes - knutpunkter: Knutpunkter avser strategiska platser ofta med speciell karaktär, mellan stråk eller koncentrerat samlade (Lynch, 1960, sid. 47).

Landmarks – landmärken: Landmärken innebär punktreferenser som är lätta att identifiera och därmed ofta en kontrast till omgivningen. De kan vara av varierad skala och är inte sällan ett signum för staden (Lynch, 1960, sid. 48).

Diskussion

Herrarna Lynch (1960), Tuan (1974) och Relph (1967) är alla överrens om att identitet och platser betydelse hänger väl samman med delaktigheten och människors relationer till platser. Grupperingar efter normer och värdering formar identifikation med platser, vilket har stor betydelse för platserns användning och därmed identitet. Vilket fick mig att inrikta mig på analysmetoder som innefattar delaktighet och analys av brukare.

Både Kevin Lynchs (1960) analysmetod och kvalitativ ortsanalys (Norska riksentikvarieämbetet, 2010 [www]) ingår i den fenomenologiska analysstraditionen och är de som jag kommit fram till är mest användbara i syftet att analysera identitet. Med fenomenologi menas läran inom filosofi och vetenskapsteori grundad av Edmund Husserl cirka 1900. Enligt Nationalencyklopedin förekom den i de filosofiska studierna av det synliga i motsats till sanningen. Men även inom delar av de empiriska vetenskapsstudierna av iakttagbara händelser oberoende av dess ursprung eller orsak (Nationalencyklopedin, 2010 [www]).

Enligt mina tolkningar av Kevin Lynchs metod idag har den övergått till att ha en visuell innebörd där endast personen som utför analysen tolkar resultatet. Från början var Lynchs metod (1960) tänkt som en analysform där den utfördes tillsammans med brukarna men jag anser att den mer har övergått till att bli en expertmetod och därmed tappat kopplingen till hur brukarna tolkar och upplever landskapet. Lynchs metod fungerar när man söker en helhet av exempelvis, gränser och landmärken. Men analysmetoden tar inte hänsyn till platsens historiska aspekter utan inriktar sig på det visuella och uppenbara (Lynch, 1960).

Den kvalitativa ortssanalysen fångar både den historiska aspekten, platsens sammanhang och det visuella utgörandet av färg och form (Norska Riksentikvarieämbetet, 2010 [www]). Bristen jag kan se hos analysen ligger i att den precis som Lynch utgör från den enskildes upplevelser och därmed kan slutsatserna bli svåra att försvara i efterhand. Om det dock framkommer liknande synpunkter från intervjuer av brukare som från de egna iakttagelserna blir det ett material som kan väga tungt. Ett sätt att arbeta som jag ser det, är att välja flera olika analysmetoder för att få fram det som eftersträvas. Därmed är det vid valet av analysmetod viktigt att bestämma sig för vilket syfte analysen har.

Under sammanfattningen av identitetsskapande element som beskrivs tidigare i uppsatsen, koncentreras de i fyra punkter. Med utgångspunkt från dessa, vilka analyser kan krävas för att få fram faktorerna i landskapet? Här nedan presenteras elementen och mina förslag på analysmetoder som kan krävas för att få fram dessa.

Element 1: Speciella kvaliteter som särskiljer platsen från andra platser, exempelvis lokalisering, infrastruktur, kommunikation och arkitektur.

Analysmetod: Estetisk byutformning kan hjälpa till att finna dessa särdrag hos platsen.

Element 2: Egenskaperna eller karaktären hos invånarna som särskiljer dem från andra invånare på andra platser exempelvis värderingar eller hur befolkad platsen är.

Analysmetod: För att få fram det här elementet kan Kvalitativ ortsanalys användas men intervjuerna som görs i Kevin Lynchs analysmetod bör kompletteras.

Element 3: Den sociala kontakten och relationen mellan invånarna.

Analysmetod: Kevin Lynchs iakttagelser och intervjuer bör få fram hur kontakten och relationen ser ut.

Element 4: Kulturen och/eller historien, den ses som en underliggande faktor som även den särskiljer invånarna från andra.

Analysmetod: För att få fram detta kan Kulturmiljöanalys var ett sätt arbeta efter, eller så använder man sig av realistisk byanalys.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att de element som kan vara identitetsskapande på en plats inte kan analyseras med enbart en av de metoder som jag tittat närmre på. Jag tycker mig dock få uppslag för hur man kan analysera en plats vilket var en av mina frågeställningar jag har haft med mig. Att analysera platser kräver olika former av analyser beroende på syftet. Jag har insett att det därför är viktigt att välja rätt analysmetod, för att syftet som analysen avser finna ska kunna uppnås. Något jag däremot ställer mig frågande till är om det alltid går att veta i förväg vad man vill veta av analysen. Är analysens resultat då endast en del av argumentationen? Jag vill hävda att analyser används för att förstå platser och därefter kunna utveckla dem och sen kunna använda dem i sin argumentation. Där talar Kevin Lynchs metod till sin fördel om den används med sin ursprungstanke som innefattar intervjuer med människor. De kan bidra med information som annars varit omöjlig att få fram (Lynch, 1960). För att få fram identiteten på en plats krävs därför att ha en dialog med brukarna på platsen då de utgör en stor del av identiteten, vilket också är det sättet som kan förändra en plats identitet enligt Hague & Jenkins (2005, sid. 7). De menar att identitet är format genom samtal mellan människor och det är därigenom identitet kan förändras, och där har jag en synvinkel på min frågeställning kring om identitet kan förändras.

Analysen kräver tid och tid är pengar vilket kan tala för fördelen att vara säker på analysens syfte från början. Det är förmodligen det som gjort att Lynch analysmetod har övergått till att bli en visuell analys då intervjuerna är tidskrävande och inte prioriteras. Vid arbete med identitet har jag konstaterat att brukarnas tankar är ovärderliga, jag kommer därför i kommande del att titta närmare på planprocessen och vad brukarna har för inverkan i den.

2.

Kan delaktighet och engagemang börja med att kunna flytta en stol?

FOTO: Johanna Axelsson

Figur 2: Winterthur I Zürich, Schweiz

DEL 2 - Planprocessen och landskapskonventionen

I del två beskrivs medborgarnas möjlighet att vara delaktig i den planprocess som används idag. Del 1 visar att medborgarnas åsikter är viktiga vid identitetsskapande, det fick mig att fundera över vilken möjlighet vi medborgare har att påverka vår närmiljö genom planprocessen? Vad säger Landskapskonventionen och hur tänker de sig en utveckling framöver angående medverkan från det civila samhället?

Planprocessen och dess förfarande

Planprocessen kommer i texten beskrivas utifrån Boverkets rapport *Boken om detaljplan och områdesbestämmelser* från 2002. Planprocessen kan ske på två olika sätt, normalt förfarande och enkelt förfarande. För att upprätta en detaljplan sker ett visst planförfarande för att det ska gå till på rätt sätt. Normalt förfarande är det som vanligen används medan enkelt förfarande används då förslaget är begränsat, saknar betydelse för allmänheten eller följer översiktsplanen. Normalt förfarande utgår från översiktsplanen, sedan vidare till programsamråd, plansamråd, utställning, antagande, prövning och till slut laga kraft. Vidare följer en beskrivning av följande steg i processen (Boverket, 2002, sid. 21-23).

Programskedet

En detaljplan ska grundas på ett program om det inte anses vara onödigt då det exempelvis finns en fördjupad översiktplan. Syftet med detaljplaneprogram är att beslutsunderlaget för kommunen ska breddas genom att få synpunkter hos berörda parter. De som är berörda ska ha möjlighet att påverka och få en insyn i kommunens tankar innan de är låsta. Programmet ska ange utgångspunkter och mål för planen (Boverket, 2002, sid. 22).

Samrådsskedet

Programskedet tillsammans med samrådsskedet bör ses som en sammanhållen process. Boverket menar att om medborgarinflytandet sker tidigt i processen kan det underlätta och rationalisera planprocessen. Vidare anger de att samråd bör ske vid såväl nya planer som ändring och upphävning av äldre planer. Samrådets syfte är att göra beslutsunderlaget bredare genom att dra nytta av de kunskaper som finns på det aktuella området. De samrådsparter som kommunen skall ha kontakt med är länsstyrelsen, lantmäterimyndigheten och andra kommuner som kan beröras av förslaget. Kommunen ska också bereda tillfälle för samråd med sakägare, bostadsrättsinnehavare, hyresgäster och andra som kan beröras av förslaget. Det ska även finnas ett tillfälle att ha samråd med myndigheter, sammanslutningar och enskilda som är intresserade av förslaget. Samrådsretsen bör redovisas och avgränsas på till exempel en karta där berörda fastigheter markeras (Boverket, 2002, sid. 23-24).

Samråd kan utföras genom möte, en utställning, ett telefonsamtal eller en e-post- eller brevkonversation. För att underlätta processen rekommenderar Boverket att kommunen har täta samråd med länsstyrelsen där även andra får deltaga, exempelvis myndigheter eller andra kommuner. När samrådet berör många människor bör det anordnas ett offentligt möte eller en samrådsutställning. Om det endast berör ett fåtal räcker det med telefonkontakt eller ett utskick av förslaget via brev. Motiven till förslaget, planeringsunderlaget och konsekvenserna av förslaget samt eventuella alternativa på lösningar bör tydligt framgå vid samrådet. De delar av översiktsplanen eller fördjupningen bör visas i jämförelse med det eventuella programmet. Boverket menar att det är viktigt att de kommunala förvaltningarna får uttrycka sin åsikt under hela samrådsprocessen. Det ska även finnas tillfälle att ge skriftliga synpunkter på

förslaget eller förslagen. Det är endast skriftliga synpunkter som är giltiga vid eventuell överklagan av att någons åsikter inte blivit behandlade innan dess att planen blivit antagen (Boverket, 2002, sid. 25).

Meddelande om samråd lämnas till de berörda via brev, flygblad i brevlådan, affischer eller i en lokaltidning som ges ut regelbundet. Meddelandet bör skickas ut en vecka innan mötet och om det är osäkert om alla berörda kommer att få informationen kan annonser i lokala tidningar sättas ut. Det viktigaste är att sakägarna, vars fastigheter berörs av bestämmelserna angående förfoganderätten, blir informerade (Boverket, 2002, sid. 25-26).

Samrådsredogörelse

De resultat som framkommit i samråden ska redovisas i en redogörelse. Den bör innehålla samtliga förslag och synpunkter som nämnts under samråden och kommunens ställningstaganden till dessa. Fokuseringen i redogörelsen bör ligga på de synpunkter som inte tillgodosetts för att kunna ta dessa i beaktning i framtida planering (Boverket, 2002, sid. 26).

Utställningsskedet

Kommunen ska ställa ut det förslag till detaljplan och områdesbeskrivning som finns för granskning innan de kan antas. En vecka innan utställningen av planförslaget ställs ut ska det annonseras ut på såväl kommunens anslagstavla som i ortstidningarna. Är utställningen minst fyra veckor kan kungörandet ske samma dag som utställningen börjar. I kungörelsen bör följande punkter redovisas: (Boverket, 2002, sid. 27).

- var planområdet är beläget,
- om förslaget är annorlunda mot översiktsplanen,
- fördelningen av mark gällande allmän platsmark och privat mark,
- vilken plats utställningen kommer finnas på,
- under vilken tid det är möjligt att lämna in synpunkter, till vem och på vilket sätt,
- upplysa om att eventuella synpunkter måste lämnas in under utställningstiden för att de ska vara gällande för överklagande av detaljplanen,
- kungörelsen bör även informera om något av innehållet av planförslaget (Boverket, 2002, sid. 27).

Länsstyrelsen och berörda skall få förslaget innan utställningen äger rum och utställningen måste vara i minst tre veckor. Utställningen bör vara lätt att förstå och ta till sig. Den bör vara i en lokal med kundanpassade öppettider och det bör finnas personer på plats som kan svara på frågor. Efter utställningen sker det en sammanställning av de synpunkter som utställningen frambringat. De som inte fått sina synpunkter tillgodosedda ska bli informerade om detta via ett utlåtande. Det finns möjlighet att efter utlåtandet kontakta de förtroendevalda. Om det ändras mycket i planförslaget efter utställningen bör en ny utställning anordnas. När planförslaget genomgått eventuella revideringar är det Kommunfullmäktige som antar planen. Sedan informeras de som är berörda av beslutet och det anslås även på kommunens anslagstavla. Om ett överklagande är aktuellt måste synpunkterna ha varit skriftligt

framföra under utställningstiden. Överklagan av beslutet kan göras inom tre veckor från det att förslaget antagits. Laga kraft vinner planen först då länsstyrelsen bestämt sig för att inte överpröva den och ingen annan heller har överklagat den. Sedan kungör kommunen den antagna planen i ortstidningarna så snabbt som möjligt (Boverket, 2002, sid. 28-33).

Planprocessen ger inte särskilt stort utrymme för brukarna att tycka till om sin närmiljö enligt mig, det är i alla fall inget som efterfrågas. Det finns möjligheter att framföra sina synpunkter men riktlinjerna för hur det ska gå till är vaga och det är upp till varje kommun hur man väljer att hantera det (Boverket, 2002, sid. 25). Jag anser att planprocessen skulle kunna ha en mycket större inverkan på identitetsarbetet och samarbetet med brukarna. Erland Ullstad säger att den framgångsrika och framtidsinriktade staden bör ha en planeringskultur där politiker, experter och de civila medborgarna samarbetar för att utveckla värdena i staden (Ullstad, 2008, sid. 51). Med brukarnas medverkan i åtanke beskriver jag i nästa del hur Landskapskonventionen ser på delaktighet och medverkan hos den civila allmänheten.

Landskapskonventionens tankar kring delaktighet och ökad medvetenhet

Vad är Landskapskonventionen?

Landskapskonventionen samordnar olika sektorer som finns i de flesta länderna för att sammanföra olika intressen i ett landskapsperspektiv. Av Europarådets fyrtiosex medlemsländer har tjugonio länder ratificerat den Europeiska Landskapskonventionen, Sverige har ännu inte gjort det. Ett genomförande kan innebära att öka helhetssynen samt sänka kostnaderna för bristande kommunikation och intressen mellan stat och kommun. Sverige har möjlighet att ta en ledande position inom organisationen och leda det internationella samarbetet för att öka inflytandet och demokratin för invånarna i en socialt hållbar utveckling (Riksantikvarieämbetet, 2008, sid. 5).

I enlighet med landskapskonventionen förenar sig varje part att införa metoder för medverkan från lokala och regionala myndigheter, allmänheten och andra parter som har intresse för landskapet. Genom detta sätt förtydligas politikernas och förvaltningarnas ansvar för människors delaktighet. De ses som aktörer i alla processer, både de som påverkar landskapet direkt och indirekt. För att delaktigheten skall öka hos allmänhet, privata organisationer och offentliga myndigheter krävs det större kunskap och ökad medvetenhet om landskapet med dess värde, roll och förändringar. De länder som antagit konventionen förbinder sig att främja detta (Riksantikvarieämbetet, 2008, sid. 11, 40).

Landskapskonventionens om delaktighet och ökad medvetenhet

För att skapa delaktighet och ökad medvetenhet krävs det att experter arbetar tillsammans över sektorsgränser med allmänhet, näringsliv och frivilligorganisationer. De områden det innefattar är kommunikation, kunskapsuppbyggnad, förmedling, förståelse, värdering, kartläggning, mål och prioriteringar i och av landskap. För att detta ska kunna förstås krävs det att se, värdesätta, förstå och tillvarata olika individers egenskaper som etnicitet, religion, generation, genus/kön, sexuell läggning, klass och funktionshinder. För att samarbeta, kommunicera och lösa problem anser Landskapskonventionen att det bör arbetas för en ökad medvetenhet genom kunskapsspridning av mångfald. Europarådets riktlinjer för Landskapskonventionen tar utgångspunkt i att stärka relationen mellan människan och livsmiljön, vilket i sin tur stärker hållbar utveckling. Landskapskonventionens utmaning ligger i att skapa en lämplig kombination av representativ-, direkt- och deltagardemokrati. Landskap är något som bör hanteras som en demokratifråga där såväl olikheter som gemensamma lösningar skall accepteras. Allmänhetens åsikter kring utformningsprocessen bör ses som något berikande, en möjlighet att intyga om kunskap, fastställa mål och formulera insatser. Den här typen av samarbete hjälper allmänheten och andra aktörer att vara med och påverka hur deras närmiljö kommer att utvecklas och förvaltas (Riksantikvarieämbetet, 2008, sid. 40-41).

Europarådet menar inte att allmänheten och övriga aktörer inte uppskattar kvalitéerna i landskapet och att det är därför medvetenheten bör öka. Behovet av den ökade medvetenheten har istället för avsikt att klargöra sambandet mellan den fysiska miljön, pågående markanvändning och övriga aktiviteter som sker och förändrar

landskapet. Medverkan hos olika brukargrupper är tänkt att fungera som ömsesidig informationsspridning i en dialog. Åsikter från blandade brukargrupper, exempelvis allmänhet, privata företag, intresseorganisationer, konstnärer, skådespelare, företrädare för vetenskap och teknik bör vara representerade i dialogen (Riksantikvarieämbetet, 2008, sid. 41-42).

Vad vill de förändra?

Landskapskonventionen fastslår att det behövs medverkan från enskilda personer och intresseorganisationer i alla faser i en planeringsprocess. Oftast sker planeringen i situationer där aktörerna har något intresse, mål, status eller annan form av möjlighet att påverka. Nordiska ministerrådet påpekar att det är en stor skillnad på att tillåtas ha åsikter i en planeringsfråga eller att deras deltagande efterfrågas. Tidpunkten anses vara en viktig faktor för deltagarnas möjlighet att påverka processen. Det är stor skillnad på om allmänheten får se ett färdigt förslag och uttrycka sin åsikt om det, eller om planeringen fortfarande är i idéfasen. Dessutom anser Landskapskonventionen att det finns en problematik i hur uppföljning och utvärdering av kommunala och statliga tjänster går till. Det är oftast myndigheter som får ha en åsikt i frågan, medan brukarens åsikter aldrig blir belysta. Hur hanteras då dialogen med allmänheten idag? De flesta kommuner, länsstyrelser och regionförbund tycks sakna strategier och medel för hur dialogen skall skötas. Det är enbart i den lagstyrda processen som det finns riktlinjer, det till trots att allmänheten de senaste åren visat mer engagemang och delaktighet i sin närmiljö (Riksantikvarieämbetet, 2008, sid. 41-42).

Diskussion

Landskapskonventionen är ännu inte juridiskt bindande, det blir den först när Sverige har ratificerat den. Det innebär att Sverige skulle arbeta in konventionens riktlinjer i den svenska lagstiftningen och politiken. Hur Landskapskonventionen ska genomföras i Sverige arbetar kulturdepartementet med just nu. Vad konventionen skulle innebära är bland annat att erkänna landskapets betydelse i lagstiftningen, öka medvetenheten om landskapets betydelse och värden hos såväl civilbefolkning som organisationer och myndigheter, samt arbeta för en större delaktighet i beslut och processer kring landskapet av den civila befolkningen (Riksantikvarieämbetet, 2008). Plan- och bygglagen kommer förmodligen förändras när Sverige ratificerar konventionen. Som plan- och bygglagen ser ut idag med deras samrådsprocess som dialog med brukarna innebär den få måsten gentemot kommunernas planförfaranden. Att få synpunkter av berörda parter borde ses som en stor tillgång enligt mig efter att ha kommit fram till att delaktigheten på platser har stor inverkan på deras identitet. Jag tycker att det är stor skillnad på att bjuda in de som är berörda av förändringen och att aktivt söka upp dem för att få deras åsikt.

I samrådsprocessen varierar formerna av samråd beroende på mängden människor som förväntas delta. Genom att skapa en bredare dialog kunde hjälpa kommunen att både få in synpunkter men även förankra en ny plan hos medborgarna. Och därigenom skapa en delaktighet och positiv attityd till en förändring, vilket kan skänka områden starkare identitet. Det är långt ifrån alla som kan tänkas få informationen om samråden och därmed kunna föra fram sin åsikt, vilket jag anser är något som bör arbetas vidare med.

Erland Ullstad tycker att en demokratisk planprocess är viktig där människor känner sig engagerade och tillsammans hanterar det som är viktigt och gemensamt. Han menar att det finns två områden som är tillräckligt viktiga för att engagera många människor. Det ena är den egna vardagsmiljö och den andra är stadskärnorna. Han menar vidare att för att få en bra dialog med medborgarna måste det handla om det som är viktigt för dem, och att dialogen börjar i ett tidigt skede, i ett programarbete. Plan- och bygglagen är inte anpassad för befintlig bebyggelse och pågående verksamheter menar Ullstad. Det behövs därför arbetsformer för utveckling av det redan byggda men även för deltagande. I städer med öppna och goda planeringskulturer där ömsesidig respekt för allas åsikter finns, kan ett samspel mellan olika parter ske i hela processen (Ullstad, 2008. sid. 60-61).

Planprocessen beskriver att de gör en geografisk avgränsning när de väljer ut vilka som berörs av ett samråd (Boverket, 2002). Jag tror att det finns relevanta åsikter att få fram från ett större geografiskt område än att bara fokusera på de som verkar i området. Nya tider kräver nya kanaler, kanske är den gamla samrådsprincipen förlegad och en ny utveckling måste ske? Vilka analysmetoder använder sig kommunerna av när de tar fram program för detaljplaner? Utställningsformen av nya planer tycker jag bör utökas till att även vara tillgängliga på Internet med möjlighet till att kunna kommentera dem online. Städers utveckling rör inte bara de som befinner sig i ett område, jag tror att det nuförtiden finns ett större nationellt och internationellt intresse för den här typen av frågor.

Om samrådsprocessen skulle ha ett större samarbete med brukarna skulle kanske materialet som delas ut som program vid gestaltungsarbeten bli mer omfångsrikt. Dessutom skulle brukarnas åsikter inte endast bero på om de som ska gestalta platsen tycker att de är viktiga och därmed utför analyser för att få fram dem. Man skulle som kommun vara säker på att medborgarna hade fått tycka till om sin närmiljö och därigenom förstärka delaktigheten och identiteten på platsen eller området. Med teorierna i åtanke kring identitet, platsers betydelse och verkligheten genom planprocessen och Landskapskonventionen, kommer jag i det kommande kapitlet att beskriva projekt där man arbetat med brukarna på olika sätt för att förändra och förstärka attityder och identiteter.

3.

De boulespelande männen känner sin park, vad vet de som inte jag vet?

FOTO: Johanna Axelsson

Figur 3: Park i Hourtin, Frankrike

DEL 3 - Exempel på projekt där man arbetat med identitetsproblematik

Vad finns det för projekt där utgångspunkten har varit att arbeta med identitetsproblematik? Hur har det gått till? Den här delen av uppsatsen beskriver två olika projekt som arbetat med identitet och medverkan från boende och verksamma i det berörda området. Det ena projektet är gjort av Räddningstjänsten Syd där problematiken handlade om anlagda bränder i området Herrgården i Malmö. Det andra projektet genomfördes av Malmö Stad i stadsdelen Kirseberg och handlade främst om att öka tryggheten. Båda projekten arbetade med att få brukarna att engagera sig mer i sin närmiljö och därigenom skapa en starkare identitet i områdena.

Integrerad räddningstjänst

Projektet integrerad räddningstjänst är ett genomfört projekt av Räddningstjänsten Syd under perioden 2008-05-01 - 2009-12-31. Bakgrunden till varför projektet startades var att det skedde bränder i bostadsområdet Herrgården i Malmö där de flesta hade brandorsak 'anlagd med uppsåt'. Projektets syfte var att öka säkerheten och tryggheten för befolkningen och räddningstjänstens personal. Ett annat syfte var att starta en positiv utveckling som senare kan förstärkas och får goda och hållbara effekter.

I april 2009 var det 43 stycken anlagda bränder i Herrgården i Malmö. I samband med bränderna var framkomligheten till platserna ofta svårtillgängliga, vilket bland annat berodde på stenkastning. Det var även andra samhällsfunktioner som drabbades av skadegörelsen, polis, bussar och tåg för att nämna några. Räddningstjänsten har i sin rapport analyserat fram några förklaringar och samband till varför utvecklingen kan ha skett (Räddningstjänsten Syd, 2009, sid. 5).

Missförstånd och brister

En orsak kan vara vårt sätt att möta och utveckla det mångkulturella samhället. Bristerna i den svenska välfärden skapar i sin tur olikheter i levnadsvillkoren som styrs av politiska lösningar och genom dessa kan förutsättningarna ändras (Räddningstjänsten Syd, 2009, sid.16).

- Hög arbetslöshet hos nyanlända,
- Segregerade bostadsområden med olika levnadsvillkor,
- Samhälls- och servicefunktioner som inte lever upp till eller kan kommunicera med det mångkulturella samhället,
- Stor frånvaro av olika samhällsfunktioner,
- Kriminalitet och droger som följdkonsekvens (Räddningstjänsten Syd, 2009, sid.16).

Det finns även samband mellan räddningstjänsten och polis och militär. Från vissa av de nyanländas länder är räddningstjänsten en del av den militära och polisiära organisationen. Det kan leda till att det svenska räddningsarbetet kan missuppfattas. Dessutom ser byggnadskonstruktionen annorlunda ut i många andra länder och därmed även släckningsarbetet vid en brand. Det har medfört att det blir svårt för åskådare med utländsk bakgrund att förstå hur räddningsarbetet går till, därav kan insatsen missförstås. Missförståndet bygger ofta på att åskådarna tror att räddningspersonalen fördröjer arbetet och det kan vara extra känsligt om det handlar om föreningslokaler eller religiösa samlingslokaler. Det saknas således förtroende för räddningstjänsten och det har framkommit att det är viktigt att enskilda personer får hjälpa till vid släckningsarbetet. Att det sker uteslutande av räddningspersonalen skapar förvåning hos nyanlända som vill hjälpa till (Räddningstjänsten Syd, 2009, sid. 16).

Bakgrund

Räddningstjänsten Syds rapport talar om begreppet 'graffitibränder' som innefattar de anlagda bränderna, falsklarmen och det som hindrar räddningstjänstens framkomlighet. För 'graffitibränderna' finns ingen plan eller strategi som styr utvecklingen, de är inte heller systematiska. De kan därför liknas med graffiti som oftast inte har något ont motiv mot skolan, affären eller det som sprayas på. Lika sällan finns det motiv till varför bränderna uppstår på den platsen som de gör, det finns inte heller onda avsikter till att hindra räddningsfordon. Vad det handlar är snarare att få uppmärksamhet och att synas. Många gånger filmas händelserna och läggs ut på 'youtube.com' där andra kan bevittna händelsen och som kan leda till att andra också vill visa att de kan. Att starta bränder kan också ses som ett sätt att komma åt polisen för att hämnas för att någon kompis blivit gripen (Räddningstjänsten Syd, 2009, sid.16-17).

Graffitibränder innebär en stor fara för såväl personer som egendom vilket de inblandade inte alltid förstår konsekvensen av. Den här typen av sabotage är inget som vuxna håller på med, inte heller verkar det finnas något stöd hos dem för aktiviteten. Att anlägga bränder är något som är kriminellt och straffbart, och kan vara ett sätt att visa makt i förhållande till andra kriminella. Oroligheter leder ofta till mer oroligheter. Opinionsbildare kan se anlagda bränder och provokationer som händelser som gör åtskillnad på människors lika värde. Oroligheter och konflikter drar ofta med sig människor från andra platser som är oroliga och konfliktbenägna. På motsatt sätt i ett lugnt område skapas förutsättningar för säkerhet och trygghet. Kommunikationen försvåras då utomstående till ett område inte har något socialt liv på platsen (Räddningstjänsten Syd, 2009, sid.16-17).

Det projekt som Räddningstjänsten Syd genomförde innebar att få en utbildning till brandman eller säkerhetsvård. För att få söka till projektet var deltagarna tvungna att ha en utländsk bakgrund. 24 stycken deltagare i åldern 18-35 år med utomnordisk bakgrund fick gå en 10 månader lång internutbildning. Av dessa deltagare var ambitionen att 8 % skulle vara kvinnor. I praktiken handlade det om att rekrytera deltagare som matchar befolkningen i de mångkulturella bostadsområdena. I utbildningen till brand- eller säkerhetsvård ingick det att genomföra 50 olika utbildnings- och kommunikationstillfällen i bostadsområdet Herrgården. Syftet var att öka kännedomen om brandsäkerhet hos befolkningen och därigenom minska brandriskerna med de skador det medför (Räddningstjänsten Syd, 2009, sid.18-19).

Resultat

Det gjordes under både våren och hösten 2009 intervjuer med ca en femtedel av Herrgårdens befolkning angående säkerhets- och brandfrågor. Det var under den här tiden som många av insatserna gjordes. Både kvinnorna och männen uppgav dock ingen förändring över deras orolighet angående rädslan för brand. Däremot upplevdes Herrgården lugnare vid den senare intervjun. Eventuellt kan tiden ha varit för kort mellan undersökningarna för att kunna mäta någon skillnad. Resultatet av intervjuerna indikerar att åtgärder bör vidtagas för att minska befolkningens oro. Långsiktiga satsningar av Räddningstjänsten Syd i samarbete med bostadsföretag, polis, föreningar, myndigheter och företag samt politiska insatser bör vidtagas för att klara av situationen. En faktor som försvårar arbetet i Herrgården är att det bor ca 5000 personer där varav 20 % byts ut varje år. Herrgården kan idag nästintill liknas med en flyktingmottagning varifrån Malmöborna flyttar ifrån så fort de kan. Rapporten anger att det är viktigt att standarden höjs på Herrgården som bostadsområde. I rapporten framgick det att de

boende inte tycker att problematiken på området är räddningstjänstens uppgift att lösa, utan att de som bor i området måste lösa det själva. De anger även att de behövs fler vuxna ute för att ta hand om barnen samt att de boende borde vistas mer utomhus (Räddningstjänsten Syd, 2009, sid.24, 29,33-34, 42-48).

Det har förekommit viss kritik inför Räddningstjänsten Syds projekt att bara inta personer med utländsk bakgrund (Lindstedts, 2009 [www]). Jag uppfattar inte att deras intentioner var att göra skillnad mellan människor att ha möjlighet att få jobb, intentionerna var att arbeta med attitydförändringar. Många av dem som blev antagna till Räddningstjänstens internutbildning har språkkompetenser som saknas i den räddningspersonal som finns idag. Deras aktion handlar om mycket mer än bara ett jobb. Det som kan diskuteras är om det hade kunnat ske på annorlunda sätt men med liknande resultat. Hade det gått att rekrytera folk efter dess ambitioner och värderingar och därmed uppnå samma resultat som de strävar efter att uppnå? Och hur kommer resultatet av deras projekt bli?

FOTO: Räddningstjänsten Syd

Figur 4: Demonstrationer i Rosengård som visar på engagemang i området.

Hej Stadsdel

Ett annat projekt som arbetat med förstärkning av identitet och brukarmedverkan är 'Hej Kirseberg' som arbetades fram under juni månad 2007. Bakgrunden till projektet var att Malmö uppfattas som en otrygg stad att leva i. Kirseberg utsågs till pilotprojekt med intentionen att det skulle fortsätta i fler stadsdelar. Kirseberg valdes för att avgränsningen är tydlig och att det i området finns en tydlig identitet att bygga på. Många människor som bor där känner stark tillhörighet till sin stadsdel. Polisens undersökningar visar att otryggheten i takt med de sociala problemen ökar. Något som skiljer Kirseberg från resten av Malmö är att brottsligheten tenderar till att gå nedåt efter många år av ökad brottslighet (Malmö Stad, 2008, sid. 2, 4, 7-8).

Syftet och metoden

Syftet med projektet var att fånga åsikterna kring trygghet och trivsel hos de boende i Kirseberg med otraditionella metoder. 2006 genomförde gatukontoret en samrådsmetod kallad 'Veckans park' som visade sig vara lyckad. Metoden gick ut på att lyssna på de boendes åsikter kring skötseln av en särskild park. 'Hej Kirseberg' har arbetat på samma sätt för att fånga upp de boendes synpunkter. Gatukontoret, stadsdelsförvaltningen och polisen träffade olika boendekonstellationer och skapade utifrån det en projektgrupp som arbetade för att finna åtgärder med syfte att öka trivsel i stadsdelen. I april visades arbetet upp under en vecka med aktiviteter. Den samverkansprocess som uppkom blev viktig för att stärka och bekräfta stadsdelens invånare. De åsikter och synpunkter som kom fram i dialogen hade till avsikt att genomföras inom en kort tid efter det att aktivitetsveckan var över. De medlemmar som var med i projektgruppen kom från olika intressegrupper och ansvarsområden för att få spridning på genomförandeansvaret (Malmö Stad, 2008, sid. 4).

Utförandet

Projektgruppen sökte upp olika verksamhetsgrupper och boende för att få en beskrivning av hur de uppfattar sin stadsdel. Ungdomarna fångades upp genom elevråden, hyresgästerna samlades på olika platser och företagarna likaså. Det anordnas även tre 'öppna' möten på biblioteket. De teman som mötena handlade om var brottsförebyggande tillsammans med polisen, nya planer för bebyggelse och Kirsebergs trafiksituation. Skolan hjälpte också till genom att ordna ett 'öppet' möte kring levands- och drogvvanor hos eleverna. Gatukontoret startade en hemsida där åsikter och idéer kunde mailas in och även se vad andra tyckte. Sammanlagt inkom det ca 70 e-postmeddelanden med 200 synpunkter, både positiva och negativa (Malmö Stad, 2008, sid. 12-14).

Under en vecka anordnades det aktiviteter där bland annat tält uppfördes på tre olika platser vid fyra tillfällen. Till tälten inbjöds Kirsebergsborna för att tycka till om sin närmiljö. Det visades upp vilka synpunkter som kommit fram vid samrådsmötena och det fanns ett klotterplank där det fanns möjlighet att komma med nya förslag och synpunkter. Polisen hade en hög närvaro under veckan där de bland annat visade upp sina motorcyklar, hästar och bilar, vilket uppskattades av Kirsebergsborna. Det

genomfördes under veckan några vandringar med olika teman. En vandring gjordes ur trygghetsperspektiv där tjänstemännen från kommunen tillsammans med boende promenerade runt och betraktade Kirseberg i mörker. En vandring gjordes med utgångspunkt i historia där det berättades om Kirsebergs historia. Det fanns också en vandring som belyste parkerna och träderna. Det förekom tävlingar om stadsdelen, och tillfälliga hastighetsmätare sattes upp. Veckan manifesterades i en stor lampa på torget som blev en viktig symbol för projektet, ljuset på Kirseberg. Sammanfattningsvis gjorde 'Hej Kirseberg' följande för att få in synpunkter om stadsdelen; dialogmöten, kontakt med elevråd, ordnade tävlingar för elever: noveller och fotografi, olika boenden söktes upp och besöktes på tre träffpunkter, föreningsgruppmöte, företagargruppmöte och tre öppna möten med inriktning på brottsförebyggande (Malmö Stad, 2008, sid. 12-13).

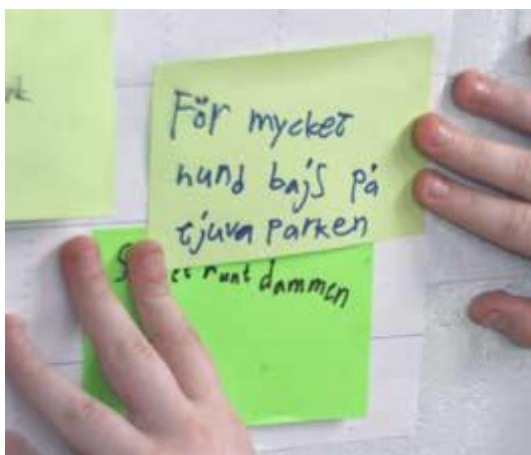

FOTO: John Doleček, (Malmö stad)

Figur 5, 6 & 7 visar bilder från aktivitetsveckan i Kirseberg

Vad hände efteråt?

De åsikter som framkommit under projektet sammanställdes för att få en överblick av dem och sorterades sedan upp efter olika kategorier (Malmö Stad, 2008, sid. 14)

För att kunna åtgärda och följa upp så många som möjligt av synpunkterna fördelas de på ansvariga förvaltningar och företag. Den typen av synpunkter som var vanligast förekommande handlade om trafikfrågor, parkfrågor, renhållning samt trygghetsfrågor (Malmö Stad, 2008, sid. 14)

Uppföljningen av projektet 'Hej Kirseberg' gjorde av ett externt företag veckan efter det att aktivitetsveckan avslutats. De ringde då ca 500 personer och gjorde telefonintervjuer, med bland annat frågorna, Har du lagt märke till 'Hej Kirseberg'? Vilket 71% av de intervjuade hade gjort. 56 % tyckte att projektet hade påverkat området positivt eller mycket positivt. 13 % av de 71 % som hade lagt märke till 'Hej Kirseberg' påverkades inte alls, vilket kan tyda på att det finns folk som känner att de inte riktigt fick komma till tals (Malmö Stad, 2008, sid. 16).

Det program för åtgärder som utvecklas efter projektet var omfångsrikt. Att synpunkterna och åtgärderna hänger ihop tycker jag visar tydligt att Malmö Stad har lyssnat. Flera av synpunkterna hade dessutom varit svåra att komma fram till utan att bo eller verka på platsen vilket tyder på att projektet varit lyckat. Det som jag kan ifrågasätta är om det finns ohörda röster. En relevant fråga som kunde ha ställts vid utvärderingen hade varit om de intervjuade hade känt sig delaktiga och medverkande till de åtgärder som skett.

Diskussion

Viljan att arbeta med brukarna visar både projektet som Räddningstjänsten Syd genomfört och Malmö Stads projekt. Vad projektens resulterat blev är fortfarande svårt att mäta då båda projekten nyligen genomfördes. Då resultatet är mätbart kommer det att kunna svara ytterligare på min frågeställning angående om identitet kan förändras. Jag tror att möjligheten att känna sig delaktig till viss del kan verka stärkande för ett områdes identitet även om en förändring inte sker. Men för att ett förtroende ska skapas tror jag att något av brukarnas åsikter bör arbetas med, för att visa att delaktigheten och engagemanget behövs.

De metoder som båda projekten använde sig av var främst intervjuer och möjlighet för brukare att uttrycka sina åsikter och önskemål, något jag kan likna med både Kevin Lynchs metod (1960) och ett samråd (Boverket, 2002). Samråd används så vitt jag förstår endast vid konstruering av planer, ändringar eller uppdateringar. Malmö Stad gav invånarna i stadsdelen Kirseberg möjligheten att tycka till om sin miljö utifrån det som redan finns där och den identitet som redan är skapad. Det ger mig fler uppslag på hur identitet kan analyseras, vilket har varit en av mina frågeställningar genom arbetet.

I projektet som Räddningstjänsten Syd gjorde handlade det om att informera, skapa förståelse och genom det öka tryggheten. Jag tror att Herrgårdens identitetsproblematik bottnar i att många flyttar dit som sin första bostad efter att ha flytt från sitt land, sitt hus?, sin familj? Det kan då vara svårt att vilja identifiera sig med ett nytt område och känna anknytning till det, vilket både Lynch (1960), Tuan (1974) och Relph (1967) beskriver som en viktig del av platsers identitet. Det gör att jag tycker att Räddningstjänsten Syd gjorde en stark insats genom att arbeta för att öka tryggheten i området och därmed trivselen vilket till slut påverkar identiteten.

Vad är skillnaden på att förstärka en identitet på en plats jämfört med att skapa en helt ny? Enligt det jag kommit fram till i de tidigare delar av rapporten utgör människorna en stor del av identiteten, och hur förhåller man sig till en plats utan människor? Förslagsvis skapar man utrymme för att människorna som tar platsen i anspråk att ha möjlighet att påverka och göra avtryck på platsen. Försöker vi arkitekter att skapa en viss identitet på en plats attraherar det en viss typ av människor, vilket redan då skapar en exklusivitet på platsen för de som kan förlika sig och förstärka de tankar som är tänkta av arkitekterna. Hur skapar man då förutsättningarna för att ge människor utrymme att påverka sin närmiljö utan att det under tiden ser ut som en byggarbetsplats? Det är frågor jag inte har svar på men kommer att fortsätta fundera på och leta svar efter under min kommande karriär som landskapsarkitekt.

4.

DEL 4 Sammanfattning och diskussion

Jag vill börja med att sammanfatta svaren på mina frågeställningar om hur man kan analysera en plats och vad identitet har för betydelse och om det går att förändra. Under min första del av uppsatsen beskriver jag olika analysformer och vad de används till. För att analysera identitet finns det många olika sätt och två som jag tror fungerar för ändamålet är 'kvalitativ stedsanalys' eller Kevin Lynchs metod. Jag inser att det inte går att analysera allt utifrån en metod, utan det gäller att välja metod efter det syfte man har. Vad som talar för att Lynchs metod fungerar att undersöka identitet med är dialogen med människorna på platsen. Människor är en del av de identitetsskapande elementen vilket innebär att deras åsikter och tankar är oerhört viktigt för att kunna förstå och arbeta med platsen (Lynch, 1960). Det är något som både Malmö Stad i sitt projekt "Hej Kirseberg" och Räddningstjänsten Syd tagit fasta på.

Med människorna i åtanke tittade jag på hur planprocessen går till och vad medborgarna har för inflytande i den. Det finns i dagsläget i plan- och bygglagen skrivet att det ska finnas utrymme för människor att komma till tals genom samråd. Samråden annonseras ut till berörda parter, det kan ske på olika sätt beroende på kommunens tankar om intresset i frågan (Boverket, 2002). Dessa samråd sker mer eller mindre internt mellan de som bor eller har annan koppling i området. Under mina snart tre år på Alnarp har jag inte sett ett enda anslag om samråd, varken privat eller genom skolans tips. Intresset hos kommunerna för att ha en dialog med brukarna verkar vara svalt eller O-etablerat, vilket kan bero på att det saknas redskap för en uppdaterad fungerande dialog?

Landskapskonventionen som inom snar framtid kommer att ratificeras i Sverige kommer förmodligen att påverka plan- och bygglagen i samrådsfrågan. Deras mål för ökad medvetenhet och delaktighet är tydlig och förmodligen något de kommer att arbeta mycket med (Riksantikvarieämbetet, 2008). Hur den kommer att påverka plan- och bygglagen ska bli spännande att följa samt vad det kan få för konsekvenser. Jag tror

inte att det finns en illvilja hos kommunerna i Sverige att samarbeta med sina invånare, snarare att en äldre tradition har följt med och hindrat att ett samarbete inte utvecklats. Ett projekt som tydligt visar motsatsen, alltså att de vill arbeta med sina invånare är Malmö Stad och deras projekt "Hej Stadsdel". Projektets syfte var att öka tryggheten genom att stärka identiteten och engagemanget i stadsdelen Kirseberg i Malmö. De arbetade på en mängd olika sätt för att fånga upp olika brukargrupper i stadsdelen och gjorde efter Kirsebergsbornas synpunkter ett åtgärdsprogram där förändringarna som skall utföras radades upp.

Räddningstjänsten Syd har också tagit till alternativa metoder för att arbeta med en hållbar långsiktighet i området Herrgården, Rosengård i Malmö. Området har varit väldigt drabbat av anlagda bränder och istället för att endast placera ut poliser i området startade de ett projekt som heter 'Integrerad räddningstjänst'. Projektet gick ut på att utbilda unga vuxna med utländsk bakgrund till brandmän eller säkerhetsvårdar, med syfte att öka mångfalden inom brandkåren. Under utbildningen genomfördes dialoger med människorna i Herrgården för att kunna identifiera de bakomliggande problemen till de anlagda bränderna samt de boendes attityder till brandkåren. Projektet ledde till att bränderna minskade och framförallt att brandkåren förstod tankarna som de boende på Herrgården har gentemot deras arbete och plats i samhället.

Både 'Hej Stadsdel' och 'Integrerad räddningstjänst' tycker jag är bra exempel på hur man kan tillsammans med brukarna arbeta med deras vardagsmiljöer, istället för att göra det från ett ovanifrån perspektiv där planerare och kommun gör antaganden om hur en situation är. Om jag ska spåna på framtiden och hur brukardeltagande kan öka så hoppas jag att Landskapskonventionen kommer att påverka planprocessen så att medborgarnas åsikter faktiskt efterfrågas istället för att de erbjuds att uttrycka sig. Det tror jag i sin tur skapar tydligare engagemang på platser och i områden vilket i sin tur leder till en starkare identitet och samhörighet med sin närmiljö. Det är i sista änden likväl människor som krävs för att skapa och förändra identiteter och attityder.

När jag ser på planeringsprocessen utifrån i ett förenklat sammanhang ser jag en möjlighet till att rationalisera den. När program för en detaljplan tags fram sker hela planprocessen med samråd, utställningar osv. När sedan ett arkitektkontor ska förhålla sig till planen och utarbeta ett förslag, sker deras process för att ta fram bakomliggande fakta. De tittar då på kommunens handlingar, om då samrådsprocessen skulle ha använts på ett mer utförligt sätt skulle bakgrunden bli klarare och ett starkare material att förhålla sig till för vederbörande arkitekter. Arkitekterna skulle därmed kunna utarbeta förslag som har större förankring i området med deras brukare. Kanske skulle denna rationalisering av processen ha en positiv inverkan på den slutliga arkitekturen i våra städer? Det som kan tala emot att det skulle fungera är om det går lång tid mellan det att detaljplanen upprättas till det att är aktuellt att exploatera platsen.

Vad jag vill ha sagt med den här uppsatsen är inte att arkitekter inte besitter en större kunskap om att skapa platser och rum i jämförelse med vem som helst. Det utbildas vi till att kunna och är en av egenskaperna som särskiljer oss från resten av den civila befolkningen. Skillnaden mellan oss och många andra professioner är att vi skapar miljöer för människor att trivs och vistas i. Kan brukarnas åsikter och tankar hjälpa oss med en bättre kännedom om platser och därmed en bättre gestaltning, tycker jag att vi bör dra nytta utav den resursen. Det kan liknas med en rådgivande folkomröstning, kommer det fram något ur den som är användbart så kan det användas. Förhoppningsvis får platsen även en djupare förankring i brukarna som ska använda den, vilket är identitetsskapande.

Jag vill avsluta med att återknyta till *Tårtgeneralen* av Filip Hammar och Fredrik Wikingsson som jag citerar i början av uppsatsen. Hasse P som är huvudperson i boken, börjar arbeta med Köpings identitet efter inslaget med Jan Guillou som påstår att Köping är Sveriges tråkigaste stad. Han kommer på den briljanta idén att baka världens längsta smörgåstårta. Tårtan blev 150meter lång, hamnade i Guinness rekordbok och ett stort och ovanligt evenemang i Köping. Hasse P blev lokalkändis och lyckades skapa en sammanhållning och stolthet, om än bara för ett litet tag hos invånarna i Köping. Det här är ett tydligt exempel på vad engagemang har för betydelse och hur sammansvetsande det kan vara. Jag tycker att alla vi arkitekter borde alla ha en 'Hasse P-anda' inom oss när vi skapar morgondagens platser.

Referenslista

Otryckta källor

Malmö Stad (2007) *Åtgärdsprogram Hej Kirseberg - för dialog och med trygghet i fokus*. Rapport, Malmö.

Räddningstjänsten Syd (2009) *Projektet En integrerad räddningstjänst - Brandsäkerhet och kommunikation, mångfald och utbildning*. Rapport. Göteborg

Elektroniska källor/Internet

Lindstedts, Tommy (2009) Brandmän rasar mot särbehandling.[online] *Sydsvenskan*. Publicerad 5 oktober 2009. Tillgänglig: <http://sydsvenskan.se/lund/article555333/Brandman-rasar-mot-sarbehandling.html>. Hämtad: 2010-03-12

Nationalencyklopedin (2010) *fenomenologi* [online]. Tillgänglig: <http://ne.se/lang/fenomenologi> Hämtad: 2010-03-19

Nationalencyklopedin (2010) *idem* [online]. Tillgänglig: <http://ne.se/lang/idem> Hämtad: 2010-03-15

Norska riksantikvarieämbetet (2010) *Analyseretninger og metoder*. [online]Oslo Tillgänglig: [http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Arbeidsomrader/Byer og steder/Nettsted for tetsted/Stedsanalyse/Analyseretninger- og metoder/](http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Arbeidsomrader/Byer_og_steder/Nettsted_for_tetsted/Stedsanalyse/Analyseretninger_og_metoder/) Hämtad: 2010-02-27

Riksantikvarieämbetet (2008) *Förslag till genomförande av den europeiska landskapskonventionen i Sverige, Slutredovisning av regeringsuppdrag*. [online] Tillgänglig: <http://www.dialog.raa.se/cocoon/forlag/visa.html?id=2929> Hämtad: 2010-02-27

Skov- og Naturstyrelsen (2010) *Hemsida*. [online] Tillgänglig: <http://www.sns.dk/byer-byg/Netpub/saveorg/indhold.htm> Hämtad: 2010-03-01

Tryckta källor

Boverket (2002) *Boken om detaljplan och områdesbestämmelser*. 4 uppl. Kalmar: Lenanders Grafiska AB

Boverket (2004) *Hållbara städer och tätorter i Sverige – förslag till strategi*. Karlskrona: Boverket internt

Gunne, Nina (2009) Antropolog bland arkitekterna. *Arkitekten*. 2009, nr 9. sid. 14-15.

Hague, Cliff & Jenkins, Paul (2005) *Place identity, participation and planning*. Oxfordshire: Routledge.

Hammar, Filip & Wikingsson, Fredrik (2009) *Tårtgeneralen*. Falun: Scandbook AB

Lynch, Kevin (1960) *The image of the city*. Massachusetts: The M.I.T Press

Lynch, Kevin (1984) *Good city form*. Cambridge, Mass: The M.I.T Press

Patel, Runa & Davidsson, Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur

Relph, Edward (1976) *Place and placelessness*. London: Pion Limited

Schibbye, Bengt & Pålstam, Ylva (2001) *Landskap i fokus – utvärdering av metoder för landskapsanalys*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Shamsuddin, Shuhana & Ujang, Norsidah (2008) Making places: The role of attachment in creating the sense of place for traditional streets in Malaysia. (September 2008, volym 32) *Habitat International*, sid. 399-409

Thiis-Evensen, Thomas (1992) *Byens uttrykksformer*. Oslo: Allkopi

Tuan, Yi-Fu (1974) *Topophilia – A study of environmental perception, attitudes, and values*. New Jersey: Prentice-Hall Inc

Ullstad, Erland (2008) *Hållbar stadsutveckling*. Solna: Intellecta

White, Dave & Virden, Randy & Riper, Carena (2008) Effects of place identity, place dependence, and experience-use history on perceptions of recreation impacts in natural settings. (2008, volym 42). *Environmental Management*, sid. 647-657

Inspirationskällor

Studenternas Arkitekturskrift (2010) *4 ark: Identiteter*. 2010, nr 5. Laholm: Trydells tryckeri

Tuan, Yi-Fu (1977) *Space and place: the perspective of experience*. London: Arnold

Figurförteckning

Figur 1 (s. 10), FOTO: Johanna Axelsson

Figur 2 (s. 21) FOTO: Johanna Axelsson

Figur 3 (s. 29) FOTO: Johanna Axelsson

Figur 4 (s. 32) FOTO: Räddningstjänsten Syd, publicerad med tillåtelse av Braem Sager

Figur 5, 6 & 7 (s. 34) FOTO: John Dolecek, (Malmö stad), publicerade med tillåtelse av Maria Isling